

Spelling

Een lezer schrijft me 'dat er nooit veel verschil is tussen het gesproken en geschreven woord.' Is het zo dat we spellen zoals we spreken, dat dus iedere letter (grafeem) een klank vertegenwoordigt? Wie kan lezen en schrijven heeft dat meestal als klein kind op school geleerd. Als volwassenen staan we later niet meer stil bij waaróm we zo spellen als we doen, want door schrijfwaring zijn we vertrouwd geraakt met woordbeelden. Alleen daar waar regels aan te pas komen, zoals in 'verhuisd' versus 'verhuist', blijft het oppassen geblazen. Maar we schrijven zeker niet zoals we spreken: letters drukken geen een-op-eenrelatie uit met klanken. Een klank als de lange 'ee' verschilt op papier: beek versus cake, de 'n' in oranje klinkt echt heel anders dan de 'n' in nep, net als de letter 'k' in zakdoek' en in koe'. Het Nederlands kent daarnaast soms twee verschillende manieren om één klank te schrijven: de lange 'ij' in wij en de korte 'ei' in rein. In het vroegere Nederlands was dat verschil te horen, net als in de Limburgse dialecten van nu. De Middelnederlander sprak een 'ij'-klank uit als 'ie': wij was *wi(e)*, en pijp is nog altijd *piep* in veel Limburgse dialecten. Door die 'ij'/'ie'-correspondentie moet het verschil tussen de lange 'ij' en korte 'ei' in het Nederlands voor dialect sprekende kinderen een peule(n)schil zijn. Terwijl de Limburgers keurig een 'ei' laten horen, spreken de Amsterdammers meer een 'ai' uit: *een ai hoort erbai*'. Ook de twee schrijfwijzen 'au' (in blauw) en 'ou' in (goud) stellen nu één klank voor, maar vroeger was er wel degelijk verschil: de 'au' was meer een 'aaw'- en de 'ou' meer een 'oow'-klank.

Meer afwijkingen van het idee dat we spellen zoals we spreken? Iedereen in Nederland zegt hond

en bed met een 't' op het eind: hont, bet. Maar de spellingsregel schrijft voor dat we hond met een 'd' schrijven omdat het meervoud een 'd'-klank heeft. Het is honden en niet honten. Neem een woord als werknemer. Daarin geven de e's alle een andere klank weer. De 'e' in werk is een korte 'e', de eerste 'e' van 'nemer' is een lange 'ee' en de laatste 'e' klinkt meer als de 'uh'-klank die taalkundigen een stomme 'e' noemen. We schrijven ook veel letters die we niet uitspreken. In 'zij wordt' horen we geen dubbele 't' maar we schrijven 'dt' vanwege de regel dat een verbogen werkwoord in de derde persoon enkelvoud een 't' heeft, net als in 'zij loopt'. We zeggen lope maar we schrijven lopen in 'wij lopen naar huis'. Dan is het des te opmerkelijker dat we bij de laatste wijziging van de spellingsregel letters zijn gaan toevoegen die we absoluut niet uitspreken. De zogenaamde tussen-n is een lege letter. In peulenschil en pannenkoek is geen 'n' te horen, maar we moeten hem wél schrijven. Volgens socioloog Wilterdink is onze manier van schrijven een vorm van taalcultuur. Het invoeren van die stille tussen-n in peulenschil en pannenkoek is gevoed door de onbewuste wens om terug te keren naar goede manieren van vroeger. Het spellen van letters die we niet horen, staat dan gelijk aan verzorgd schrijven, beschaving en 'hogere' cultuur. Dat leidt tot verdere verwijdering tussen schrijftaal en spreektaal, kan zelfs een toekomstige klankverandering in gang zetten. Misschien gaan kinderen in de toekomst zo'n tussen-n in pannenkoek wél uitspreken, vanuit het idee dat we spreken zoals we schrijven.

Reageren?

leonie.cornips@delimburger.nl

Leonie Cornips, bijzonder hoogleraar Taalcultuur in Limburg aan de UM, over de relatie tussen gesproken talen en dialecten in Limburg en de daaraan ontleende identiteit.

